

2009. 272 с. 3. Конвенції ООН про права дитини. *Зібрання чинних міжнародних договорів України*. 1990 р. № 1. С. 205 4. Пентиліук М.І. Культура мови і стилістика. Київ: Вежа, 1994. 240 с.

2. Савінова Н. В. Культура мовлення як складова деонтологічної культури корекційного педагога у системі інклюзивної освіти / Н. В. Савінова, М. І. Берегова // *Актуальні питання корекційної освіти*. 2015. Вип. 5(1). С. 292-302. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2015_5%281%29_29.

3. Сагач Г.М. Риторика. Київ: ІСДОУ, 1993. 143 с.

4. Тарасова В. В. Риторична культура як складова професійно-комунікативної компетенції майбутніх корекційних педагогів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищих і загальноосвітніх школах*. 2014. Вип. 34. С. 341-347. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2014_34_50.

Демчук Людмила Вікторівна

дефектолог, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
методист, вчитель музики, ритміки, ЛФК
КЗ «Новопразька спеціальна школа» Кіровоградської
обласної ради

МУЗИКОТЕРАПЕВТИЧНА РОБОТА З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Публікація присвячена питанню здійснення корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами засобами музикотерапії. Здійснено короткий огляд праць з питання дослідження. Підкреслено, що однією з основних цілей музикотерапевтичних занять з дітьми з особливими потребами є інтеграція дитини в соціальну групу. Виокремлено закономірності у практиці музичного навчання дітей з ООП. Приділено увагу формам організації музикотерапевтичної роботи.

Ключові слова: музикотерапія, навчання, корекційно-розвивальна робота, діти з особливими освітніми потребами, форми та методи музичних занять.

Demchuk Lyudmyla Viktorivna

defectologist, specialist of the highest qualification
category, methodologist, teacher of music, rhythmics,
exercise therapy KZ «Novoprazka special school»
Kirovograd regional council

MUSIC THERAPEUTIC WORK WITH CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

The publication is devoted to the issue of correctional and developmental work with children with special educational needs through music therapy. A brief overview of the research work is provided. It is emphasized that one of the main goals of music therapy classes with children with special needs is the integration of the child into a social group. Principles in the practice of music education of children with SN are highlighted. Attention is paid to the forms of organization of music therapy work.

Key words: music therapy, training, correctional and developmental work, children with special educational needs, forms and methods of music lessons.

Постановка проблеми. У нових соціально-економічних умовах нашого суспільства гостро і актуально постає питання про пріоритетне значення навчання і виховання дітей з обмеженими можливостями здоров'я, їх становлення та розвиток. Перед системою освіти постає завдання не лише розвитку особистості дітей з обмеженими можливостями здоров'я, а й захисту прав цієї соціальної групи, їх реабілітації в умовах організованої громадської підтримки на шляху до інтеграції та соціалізації. Важлива роль в цьому процесі відводиться мистецтву, музиці, враховуючи її різнобічний вплив на розвиток особистості.

Актуальність. Теоретичні дослідження, присвячені вихованню та навчанню дітей з особливими освітніми потребами, підкреслюють важливість комплексного вивчення і психофізичного розвитку, а також обґрунтовують роль корекції відхилень у розвитку і створенні адекватних умов для формування й підготовки дітей до життя в суспільстві.

Перші розробки щодо позитивного впливу музики на розвиток особистості були здійснені наприкінці XIX століття, зокрема, К. Швабе виділив активну терапію, в межах якої використовують музичну імпровізацію, вокалотерапію і танцювальну терапію, а також рецептивну терапію, суттю якої є сприймання музики. С. Шабутін, С. Хміль, І. Шабутіна вважають, що музикотерапія впливає на рецептори шкіри; активізує функції нервової системи; зменшує больовий поріг; регулює виділення гормонів, що знижує стрес. Д. Алвін активно використовувала прийоми музичної терапії для роботи з дітьми із розладами спектра аутизму. Тож сучасні наукові дослідження і передовий досвід підтверджують припущення про те, що корекційно-спрямована музична діяльність, націлена на корекцію відхилень у розвитку дітей засобами музичного мистецтва, в змозі компенсувати, поліпшити і сформувати втрачені дитиною функції.

Мета статті – дослідити особливості музикотерапевтичних занять з дітьми з особливими потребами.

Виклад основного матеріалу. Поняття «діти з особливими освітніми потребами» (ООП) охоплює категорію дітей, життєдіяльність яких характеризується будь-якими обмеженнями або відсутністю здатності здійснювати діяльність способом або в рамках, що вважаються типовими для дитини такого віку. Загальним для всіх цих дітей є те, що певні особливості розвитку деформують особистість дитини, пов'язану з її емоційною сферою,

мовленням, що призводить до проблем соціалізації дитини, порушення процесів сприйняття навколишнього світу та будування відносин з ним, зниження діяльності, що, своєю чергою, частково або зовсім вилучає людину із соціального життя [2].

Як зазначає І. Гудим, однією з основних цілей музикотерапевтичних занять з дітьми з особливими потребами є інтеграція дитини в соціальну групу, оскільки в музичній співтворчості добре відпрацьовуються різні комунікативні навички, усувається підвищена соромливість, формується витримка і самоконтроль. Сутність музикотерапії полягає в здатності викликати у «особливої» дитини позитивні емоції, які надають лікувальну дію на психосоматичні та психоемоційні процеси, мобілізують резервні сили дитини, обумовлюють акумуляцію творчого потенціалу [5].

На думку Т. Білоус, доцільним є цілеспрямоване застосування таких закономірностей у практиці музичного навчання як:

- виховний і розвивальний характер музичного навчання;
- залежність ефективності музичного навчання від наявності матеріальної бази – різноманітний арсенал музичних інструментів (фортепіано, елементарні дитячі, шумові та саморобні музичні інструменти), аудіо- та відео-апаратура, ретельно сформована фонотека, а також різноманітність дидактичних матеріалів та іграшок);
- побудова музичного навчання із врахуванням психофізіологічних особливостей кожної вікової категорії;
- залежність результативності музичного навчання дітей від особливостей і характеру діяльності педагога-музиканта.
- надання переваги задоволенню дітей від процесу музичного навчання над його результативністю;
- спрямування процесу навчання у бік посилення позитивних емоційно-чуттєвих переживань і сублімації енергії (позитивної та негативної) у творчість;
- створення умов для появи в дітей позитивних переживань у процесі музичного навчання;
- систематичне залучення дітей до спонтанно-художнього самовираження в індивідуальній та колективній музичній діяльності;
- орієнтація музичного навчання на формування в дітей здатності до усвідомлення особистісної цінності як себе, так і інших;

– надання пріоритетності емоційному переживанню музики над аналітичним осягненням її змісту, характеру та форми [3].

Слід зауважити, що загальний успіх занять залежить від дотримання низки вимог, а саме: умілий добір музичного матеріалу для слухання й виконання, високохудожнє виконання музичних творів, уміле вербальне спілкування з дітьми в ході занять, широке застосування зорової наочності. Загалом атмосфера занять з музикотерапії має бути захопливою, динамічною, цікавою, сприяти новим відкриттям як в емоційному, так і в пізнавальному планах. Організація занять з музикотерапії вимагає від викладача поетапності та наступності у кроках – від розвитку сприймання музичного матеріалу дітьми до засвоєння ними музичних компетентностей та навичок.

Відвідування занять з музикотерапії має викликати в дітей постійний пізнавальний інтерес, радість від спілкування з мистецтвом і активне свідоме бажання оволодіння елементарними знаннями й вміннями. Загалом уся педагогічна діяльність має ґрунтуватися на гуманістичних началах, усвідомленні її творчого характеру й ролі у розвитку особистості дитини зі складними психофізичними порушеннями. Поступове ускладнення вимог та систематичний контроль за виконанням завдань забезпечує ефективність розвитку дитини та корекцію її психофізичних порушень.

Місія викладача – дбайливо, обережно, мудро вести дитину крок за кроком до повноцінного життя. Позитивні емоції, які виявляються у посмішці, радості та оптимізмі покращують не лише психічний стан дитини, а й змінюють на краще її фізичне самопочуття. Організовуючи заняття музикотерапії важливим створення зацікавленості та інтересу у дітей [3].

Як стверджує А. Гельбак, зміст занять реалізується шляхом запровадження певних видів корекційно-розвивальної роботи: 1. Рецептивне сприймання музики. 2. Рухова релаксація та злиття з ритмом музики. 3. Гра з іграшками. 4. Музично-рухові ігри та вправи. 5. Вокалотерапія (співи). 6. Музикомалювання. 7. Казкотерапія. 8. Гра на дитячих шумових і музичних інструментах та ритмічна декламація. 9. Дихальні та гімнастичні вправи під музику [4].

Методи музикотерапії поділяють на такі, що спрямовані на емоційну активізацію, тренінгові, комунікативні, а також творчі методи у формі інструментальної, вокальної, рухової імпровізації. На заняттях з музикотерапії особливого значення надають методам роботи, які викликають у дітей свідоме, предметне та художнє переживання.

Як підкреслює І. Гудим, особливої ваги набуває необхідність усвідомлення дітьми тих настроїв, почуттів, що передає музичний твір. Саме це має бути ядром бесіди про музику, що може включати в себе інформацію про музику як вид мистецтва, про композитора, про жанрову приналежність. Така бесіда використовується для розслаблення й стимуляції особистості, яка в процесі сприймання музики стає активним учасником образної дії, збагачуючи її своїм внутрішнім світом переживань. Такі заняття спрямовані на спонукання активного сприймання власного «Я». У цьому процесі закладається основа чуттєвих та уявних асоціацій, що відповідають конфліктним переживанням; відбувається свідоме збудження механізмів абстрагування від особистих патогенних факторів. Це допомагає стабілізувати загальний психічний та соматичний стан [5].

За допомогою музичних образів та музичної мови, ритму та її мелодійності можна встановити рівновагу в діяльності нервової системи дитини, можна розгальмувати загальмованість дітей, врегулювати дію кінестетичної системи або дати необмежений простір і свободу рухам, виявити музичні здібності особистості та задовольнити її музичні потреби у будь-якому музичному жанрі чи уподобаннях.

Під час прослуховування музики слід враховувати особистість дитини, її музичну культуру, смаки, індивідуальні здібності сприймання. Інколи доцільним є ознайомлення з творчістю композитора, його долею. Сприймання музики як вид діяльності – це основа для співтворчості та налагодження музичних взаємин між таємничим світом дитини і дійсністю, в якій вона живе [6].

Велике значення для формування комунікативних здібностей особистості має колективна форма роботи, яку актуально використовувати під час рухової релаксації та злитті з ритмом музики, музично-рухових ігор та вправ, вокалотерапії, гри на музичних інструментах та ритмічній декламації, музикомалювання, гри з іграшками.

Ми поділяємо думку О. Антонової-Турченко про те, що у практиці корекційно-педагогічної роботи групова вокалотерапія є важливим методом активної музикотерапії. Перевага цього засобу в тому, що на відміну від розмови, долучаються всі бажані відповідно до своїх можливостей. Репертуар добирається відповідно до вікових та індивідуальних особливостей кожної

дитини. Це можуть бути дитячі пісні, які заряджають оптимізмом і є свого роду «вітамінами», фольклор, духовні пісні тощо [2].

Груповий спів можна комбінувати із сольним співом у іграх. Груповий спів передбачає анонімність співака, тому він є дієвим засобом зняття напруження й гармонізації особистості; він орієнтує дитину на групу, дає змогу їй приєднатися до групи, встановити соціальний контакт, викликає почуття безпечної самореалізації.

Як бачимо, заняття з музикотерапії передбачають використання різноманітного за жанрами та стилями музичного матеріалу: народна музична творчість, шедеври класичного мистецтва, звуки природи, релаксаційна музика тощо. Підбір музики здійснюється у відповідності до спрямованості корекційно-розвивальної роботи за такими напрямками: заспокійлива; релаксація (розслаблення); глибока релаксація; стимуляція оптимістичного позитивного настрою; урегулювання емоційної сфери; стимуляція емоційно-образних уявлень; активізація творчих здібностей; стимуляція інтелектуальної сфери; підвищення активності; стимуляція мовної активності; закладення основ національної свідомості [2].

Під впливом системних цілеспрямованих занять з музикотерапії у дітей, як правило, формується естетичний смак до музики, вміння слухати й розуміти її, формується уявлення про музичні твори, їх характер, побудову, виражальні засоби, підвищується рівень емоційної чуйності, розвивається музичний слух. Слухання музики та її сприйняття є активним внутрішнім процесом зосередження, який дає дітям відчувати, сприймати й розуміти різні види й жанри музичного мистецтва.

На основі вищесказаного, можемо стверджувати, що музикотерапія для дітей з ООП є життєво важливою ланкою в надбанні психо-соціальних умінь та навичок, зокрема: підвищення самооцінки особистості, можливість творчого самовираження, залучення дітей з ООП до активного життя в суспільстві, формування у дітей з ООП комунікативних навичок і умінь, розширення кола спілкування і культури спілкування, залучення дітей до високих моральних цінностей, розвиток їх музичного, естетичного смаку. Крім того, музикотерапія справляє позитивний психологічний вплив на особистість дитини, спрямований на допомогу у вирішенні емоційних, поведінкових і міжособистісних проблем.

Висновки. Таким чином, можемо констатувати, що музикотерапія – це інтегрована діяльність, у процесі якої поєднуються завдання розвитку

особистості дитини з ООП. Загалом відчуття музики, ритму є надзвичайно важливим фактором загальної розвиненості дитини. Заняття з музикотерапії насичені ситуаціями, які спонукають дітей до мовленнєвої діяльності та спілкування. У зміст корекційних занять включається відповідний матеріал, який відбирається з урахуванням рівня мовленнєвого розвитку дітей, що у свою чергу сприяє розвитку особистості дитини.

Перспектива дослідження. В подальшому вбачаємо актуальним розгляд корекційної ритміки як елементу музикотерапії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алвин Дж. Музыкальная терапия для детей с аутизмом. М.: Теревинф, 2004. 208 с.
2. Антонова-Турченко О. Музична психотерапія: посібник-хрестоматія. К.: ІЗМН, 1997. – 260 с.
3. Білоус Т. О. Вплив музично-ритмічних занять на розвиток психомоторики розумово відсталих школярів. *Дефектологія*. 1999. № 4. С. 12–14.
4. Гельбак А. М. Музикотерапія у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами: [навчально-методичний посібник]. Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2019. 50 с.
5. Гудим І. Використання музичного матеріалу в процесі формування невербальних засобів спілкування у слабозорих дошкільників. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. Серія 19. *Корекційна педагогіка та психологія*. – № 10. С. 30–35.
6. Музыкальное воспитание детей с проблемами в развитии и коррекционная ритмика : учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. Заведений. под ред. Е. Медведевой. М.: Издат. центр «Академия», 2002. 224 с.

Довженко Світлана Петрівна

магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка. Логопедія)
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка
Науковий керівник – **Косенко Ю.М.**, канд. пед. наук,
доцент

ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНІ ЦЕНТРИ: СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкриті особливості діяльності інклюзивно-ресурсних центрів. Визначено ключові особливості роботи центрів. Окреслено їхню роль у організації інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами у навчальних закладах. Зазначено основні завдання діяльності центрів. Описаний алгоритм здійснення комплексного психолого-педагогічного обстеження.

Ключові слова: інклюзивне навчання, інклюзивно-ресурсний центр, особливі освітні потреби, комплексна психолого-педагогічна оцінка, висновки.